

Gyorsan növő fafajok telepítésének lehetőségei a Keletbükki Erdőgazdaság területén

S Z I G E T H Y B É L A erdőmérnök, Miskolc

A Keletbükki Erdőgazdaság területén a jelenlegi őshonos és telepített erdők állapota jó részben nem olyan, hogy azok maximális mennyiségű és értékű fatömeget adnának, elsősorban azért, mert az állományoknak kb. 50%-a sarjeredetű, másodsorban pedig részben nem a fafajnak megfelelő termőhelyen állnak és a záródásuk sem olyan, hogy műszakilag értékes, nagy fatömeget adnának.

Erdőgazdaságunk a Babos-féle 16, 17, 18 és részben a 7, 14, 19 erdőgazdasági tájakhoz tartozik. Az állami erdők és egyéb művelési ágak területe kerekben 70 000 ha-t tesz ki. Az erdőterületünkben a nemesnyárok 0,3%-ot foglalnak el kerekben 190 ha kiterjedésben, ennek is 60%-a 1—10 éves, és 29%-a 11—20 éves.

A hazai nyárok, fűz, éger, nyír 0,7%-ot tesznek ki, ezek 24%-a 1—10 éves, 30%-a 11—20 éves, 24%-a 21—30 éves, 16%-a 31—40 éves és 6%-a ennél idősebb. Tehát a gyorsan növő lág lomb fafajok kerekben 1%-kal vesznek részt az erdőállományban.

Nemesnyár telepítés a felszabadulás előtti időszakban alig volt, az a kevés is, amit végeztek, nem a legnagyobb szakszerűséggel történt, rendszerint egész sűrű hálózatban (1,5—2 m²/db) és elegyetlenül. A birtokosoknak nem volt kellő szaktudású személyzete és így az ápolások, tisztítások, gyérítések nem, vagy alig számottevő mértékben történtek meg, ennek folytán az állományok legnagyobb része nem kielégítő, fejletlen a koronájuk, fekélyesek, rákosak és sok a fagyrepedés is. A felszabadulás után a rendelkezésre álló, megfelelő termőhelyi területeken nagyobb arányú telepítésekét végeztünk. Ezek jóknak mondhatók, csak a szakszerű kezelésben van még némi hiba, de ez könnyű szerrel kijavítható. A legközelebbi jövőben, öt éven belül mintegy 100 ha területen tudunk nemes nyárat telepíteni, a további években pedig évente 1—2 ha-t, mivel megfelelő állami terület nem áll rendelkezésünkre. Nagyobb arányú nemesnyár telepítésre csak abban az esetben számíthatnánk, ha a mezőgazdaság szocializálása során megfelelő mezőgazdasági területeket kapnánk.

Eddigi tapasztalataink szerint a legjobban az óriásnyár fejlődik.

Nagyobb lehetőségeink vannak a hazanyár, különösen a rezgőnyár és a mézgás éger telepítése terén. Az égert a patakok, források vizenyős területe mentén mindenütt jó eredménnyel lehet telepíteni és jó növekedést, sok szarfát ad. A rezgőnyár vágásterületeinken, fiatalosainkban jelenleg is természetes úton csaknem mindenütt betelepedett. A korábbi gyakorlat az volt, hogy a rezgőnyárat gyomfának tartván, a tisztítások alkalmával kivágták; újabban megfelelő számban — hektáronként 100—200 db-ot, a legszebb példákat kivéve — előhasználati állományként fenntartjuk kb. 15—20 éves korig. A rezgőnyár megtartása, illetve telepítése csak a bükkös, gyertyános-tölgyes és a legjobb tölgyes erdőtalajokon indokolt és gazdaságos, általában az északi (hűvös) oldalakon mutat jó növekedést és ad megfelelő minőségű faanyagot. A déli — száraz meleg — oldalakon csenevész és görbe törzset fejleszt. A legoptimálisabb termőhelyen 30—40 év az az idő, mikor még értékes faanyagot ad, később béllkorhadás lép fel. Azt lehet megállapítani erről a fafajról, hogy ahány éves, annyi cm a mellmagassági átmérője.

A feketenyárnak már lényegesen alárendeltebb szerepe van területünkön, legfeljebb sík, enyhe lejtőjű, kötött, vizenyős területeken jöhet szóba. Tapasztalatunk alapján az alakja erősen görbült és magassági növekedése sem megfelelő. Ugyanazon a termőhelyen az egykorú óriásnyár sokkal szebb és legalább 30%-kal magasabb, mint a feketenyár. A fehér- és szürkenyár, valamint a fehérfűz említésre alig méltó helyet foglal el az erdő állományában. Egyes vágásainkban a kecskefűz igen gyakori, de erdőgazdasági jelentősége nincsen. Meg kell emlékezni még a nyírről; helyenként tömegesen fordul elő, szép fává ritkán nő meg, mert szinte lehetetlen megakadályozni a sepróvessző és rözse szedést, amivel erősen megcsönkítják és növekedésében meggátolják a nyírfát.

Az erdőgazdaság fejlesztési terve alapján a nemesnyárok, rezgőnyár, éger eddigi 1%-os arányát kb. 1,7—1,8%-ra fogjuk tudni emelni, ami kb. 500—570 ha terület-foglalást jelent. Ennek hatását jelentősebb fatömeg nyerésében 15—20 év múltán fogjuk élvezni.

Más a helyzet az akáccal; ez a fafaj, mint fentebb említettem 1732 ha területet foglal el, viszont az erdőgazdaság fejlesztési terve alapján elérendő célunk, hogy az akác által elfoglalt terület 775 ha legyen, vagyis 2,5%-ról 1%-ra szorítandó vissza. Ezt azzal indokoljuk, hogy akácosaink zöme nem megfelelő termőhelyen van, gyenge fejlődésűek, pajzstetvesek, a volt tulajdonosok leginkább legeltetési célt szolgáló er-

dőnek telepítették. Legjobb akácosaink a cigányzabosak, elvéve akad turbolyás, zömében tuskósarjról származnak. A jövőben ki kell válogatnunk az akácnak legmegfelelőbb talajokat és csemeteültetéssel, valamint kituskózás után gyökér sarjakról kell felújítani.

Az állami erdőgazdaság által kezelt területek után vizsgáljuk meg, hogyan áll a helyzet az erdőnkívüli fásítás területén. Először a múltat ismertetem röviden. Az erdőtelepítő állomás 1952. évtől kezdte meg munkáját és innen számítva a mai napig szektoronként az alábbi telepítéseket végezte el:

A fásító megnevezése	Nemesnyár	Hazai nyár	Fűz	Éger	Akác
Erdőgazdaság	100	400	5	40	—
Erdőnkívüli fásítás	400	—	—	—	400
Vízügyi Igazgatóság	400	—	—	—	—
MÁV	200	—	5	—	—
Útfenntartó V.	50	—	—	—	5
Folyó-patakok mente	200	—	—	20	—
Hernádvölgyi komplex terv alapján	2400	—	50	—	500
Sajóvölgyi komplex terv alapján	1500	—	30	—	300
Boldvavölgyi komplex terv alapján	500	—	10	—	100

Ezek a telepítések zömében jól fejlődnek és útmutatóul szolgálnak a jövő fásításaihoz. Ezekből 20% a fasor, 80% erdő és erdősáv. Az erdőnkívüli fásítás programja 1959—65. évekre vonatkozóan 1200 ha első kivétel és pótlás, ehhez még a MÁV, Útfenntartó V., Vízügyi Ig. és az állami gazdaságok jelenleg még ismeretlen fásítási terve.

Az erdőnkívüli fásítás fafajai zömében nemesnyárok és akác. A fásítók nagyon megszerették a nyárat, mert az eddigi példák nyomán a legszebb eredményekre jogosítanak és nagy hasznot fognak hozni a telepítőknek, csak arra kell vigyáznunk, hogy idő előtt ki ne termeljék őket. Az akácot értékes faanyagán kívül a feltörő méhészkedés miatt is előszeretettel telepítik. A nyár és akác kb. 50% arányt képvisel a fásításban.

Egyéb állami intézmények nyárfásítási lehetőségéről még pontos adatok nem állnak sehol sem rendelkezésre. A Vízügyi Igazgatóságnak mintegy 400 ha hullámtere van, ami nemes nyárássá alakítható, illetve telepíthető. A MÁV a vasútvonalak mentén, anyagárkokban mintegy 200 ha nyárást tudna létesíteni. A közúti igazgatóságnak mintegy 50 km hosszúságban van — nagyobb részt nyár főállománnyal — hóvédő erdősávja, azonkívül útmenti nyár és akác fasorai; létesíthető lenne még 100—150 km hosszú erdősáv, illetve fasor.

A közlegelők fásítási lehetősége nagyon szűk térre korlátozódik a jövőben, mert az alföldi, sík vidéken nagy részben már megtörténtek a fásítások, a domb- és hegyvidéken pedig kiterjedés, fekvés és főleg a talajviszonyok miatt nem lehetséges a nyárral, akáccal való fásítás.

Területünkön a paraszti gazdaságoknak termelészövetkezetté való átalakulása most van kialakulóban, még nagyon kevés község választotta a szocialista gazdálkodást, ennek nagy részben az az oka, hogy a földtulajdonos családokban bányász, gyárimunkás és egyéb ipari foglalkozó dolgozó bőven található. A szocialista községekkel azonban máris kell az erdőgazdaságnak foglalkoznia és ahol a viszonyok megengedik, gazdasági fásításként a nyárat és akácot kell előtérbe helyezni.

Igen nagy lehetőség volna a nemesnyárok és éger telepítésére a folyók és patakok mentén, mert ahol faállomány van, az 95%-ban rossz növéssű, iparifát alig adó fűzesből áll, vannak azonban bőven teljesen fátlanszakaszok is. Árvédelmi szempontból a Tisza, a Hernád egy része, valamint a Sajó alsó szakasza van rendezve, a többi folyórész és patak rendezetlen, árvíz huzamosabb ideig nem borítja a vízfolyások mentét, pangó víz igen kismértékben marad e területen. Nézetem szerint az alatt felsorolt folyók és patakok partját 1—10 soros nemesnyár és éger fasorral mindkét oldalon 90%-ban be lehetne telepíteni, illetve a meglévő fűzeseket átalakítani. A fásítható vízfolyások és azok hossza km-ben: Hernád 113, Sajó 102, Boldva 75, Suha 40, Hejő 30, Rakaca 10, Jósva 9, Tardona 19, Bán 24, Harica 10, Bábony 8, Perény 4, Garadna 11, Béhus 31, Csere 8, Devecser 4, Galambos 5, Harangó 9, Vasonca 27, Vadász 61, összesen 600 km. Ezenkívül a dombvidéken még legalább 50 km, olyan kisebb völgyelet, vízfolyás van, melyek partja nyár fasorral beszeghető. Ezeknek a fásításoknak a kivitelezése jelenleg nehézségbe ütközik, mert a partmenti területek csaknem 100%-ig magántulajdonban vannak.

Érdemes foglalkozni a szélesebb völgyekben fekvő rétterületek birtokhatárait jelző nyárfák ültetésével. Jelenleg az a helyzet, hogy vagy dombocskákkal jelölik a határt, de legtöbb helyen 8—10 esetleg több m²-t elfoglaló fűzbokrokkal. Ezek helyett minden esetre sokkal gazdaságosabb volna nemesnyárat ültetni határfának. Évente mintegy 10—20 ezer db nyár suhángot lehetne elhelyezni az ingyenes fásítási anyag akció során. Tapasztalatom szerint legeredményesebb a fásítás, ha a kiosztást az iskola gyermekei által történő igénylés alapján a pedagógusok végzik. Ha a gyermek elég erős, elülteti ő maga, esetleg társaival, ha kisebb, akkor pedig szüleit, vagy idősebb testvéreit készíti az elültetésre. Mindenesetre a pedagógusnak érdeklődnie kell, hogy megtörtént-e az ültetés, gondozzák-e, megeredt-e a fa és egy-két helyen ellenőriznie kell. Házak előtt, kertek végén ezekből az ingyenes fásítási anyagokból vannak a legszebb eredmények.

Utoljára hagytam annak a lehetőségnek az ismertetését, hogy mit lehetne erdőszíteni, fásítani, ha az összes földet a termőhelynek, vízgazdálkodásnak, klimatológiai tényezőknek és racionális gazdálkodásnak megfelelően hasznosítanánk. Erre vonatkozólag röviden ismertetem a hernádvölgyi komplex tervet, amit talajtani, mezőgazdasági, állattenyésztési, vízügyi, erdészeti szakemberek állítottak össze.

A felvétel mintegy 107 000 ha területre terjed ki. A talaj löszön kialakult barna erdőségi, öntés, mezőségi, nagyon kevés szilk. A mezőségi típus minden tekintetben igen jó, az összes terület 10%-át teszi ki, az öntéstalaj általában jó és 28%-át teszi ki a területnek, az erdőségi talaj közepes minőségű és 60%-ot foglal el, míg 2% a réti agyag, mely igen kötött és rossz vízgazdálkodású. Az egész terület 65%-ban eróziós veszélynek van kitéve. A terület évi középhőmérséklete 9—10 C°, a tenyészidő alatt 16—17 C°, az évi csapadék 600 mm, a tenyészidő alatt 350 mm. Roppant szeles vidék, a fővölgy mentén igen gyakori a viharos észak-északkeleti szél (kassai szél), míg a nyugatra eső dombvidéken a nyugat-északnyugati szél az uralkodó.

A biztonságosabb és nagyobb szántóföldi- és gyümölcsstermelés, valamint az állattenyésztés érdekében nagyméretű és kiterjedt erdősáv rendszert terveztek, ezek lapályos részekben 5%-át, a dombos részekben 7,2%-át, az eróziós részekben pedig 11,3%-át foglalják el a mezőgazdasági területeknek. A szél elleni védelem és a jobb víztárolás következtében a mezőgazdasági termelés eredménye a területcsökkenés ellenére nagyobb lesz.

Erdősítésre 3300 ha, fásításra 6000 ha területet terveztek. Az erdősítést a vízválasztókon, lekopott talajú gerinceken, meredek-vízmosásos területeken kell végrehajtani; fő fajok kocsánytalan tölgy, erdeifenyő és akác. Az akác 500 ha területet foglalna el. A fásítás teljes egészében erdősávokból állna, a 6000 ha-nak 35%-át nemesnyár állomány alkotná. Jelentős mennyiséget terveztek feketedióból, de szerintem ezzel a fajjal csak kísérletképpen lehetne foglalkozni, mivel az eddigi telepítéseink nem biztatóak, valószínűleg a talaj és éghajlat nem megfelelő számára. Ha a feketediót elhagynák, akkor a nemesnyár aránya 40%-ra emelkedhetne. A 2400 ha területből 70% a kései- és óriásnyár (meszes, öntéstalajokon), 30% a korainyár, óriásnyár (savanyú öntéstalajokon) típusokra esik. Mintegy 50 ha fehérfüzet kell telepíteni a magas talajvízszintű helyekre.

A másik két folyó, a Sajó és Boldva völgyére ilyen felvétel nem készült, így csak a helyismeret alapján, a területek összehasonlítása, az adottságok összevetése alapján becsülhetjük meg, hogy hasonló rendezés esetén milyen lehetőségek állnának fenn; így arra a következtetésre jutottunk, hogy a sajavölgyi tájon 60%-át, a boldvavölgyi tájon 20%-át végezhetnénk el a hernádvölgyi tervnek.

Így a sajavölgyi erdősáv rendszerben 1500 ha, a Boldvavölgyben 500 ha területet foglalhatna el a nemesnyár.

Összesítve az elmondottakat, erdőgazdaságunk területén az alábbi lehetőségek vannak a gyorsan növő fajok telepítésére:

	Nyár	Akác
Termelőszövetkezetek	150 ha	40 ha
Leg. Bizottságok	400 ha	100 ha
Községek bel- és külterülete	600 ha	200 ha
Utfenntartó V.	120 ha	20 ha
MÁV	100 ha	10 ha
Vízügyi Igazgatóság	25 ha	—
Egyéb közület	50 ha	10 ha
Egyéni gazdák	300 ha	50 ha
Összesen ..	1745 ha	450 ha

Az állami gazdaság terve ismeretlen, de lehetőségeiket a nemesnyár telepítés terén kb. 200 ha-ra becsülöm.

Egyéni, udvar és kert fásításokra évente kb. 10—20 ha területtel lehet számolni.

Termelőszövetkezetek alakulása és fejlődése szintén előrehaladást jelent majd a nyárfásítás terén, de ezt egyelőre kiértékelni nem lehet.

Amint látjuk, lehetőség volna a nyárfakultúrák kiterjesztésére, de hogy végre is hajthassuk, időre és politikai-gazdasági fejlődésre van szükség. Ezen a vidéken a nép igen kis százaléka ismeri a nyárfákat és azok gazdasági jelentőségét. Az állami és társadalmi szervek hatalmas összefogására, a paraszti tömegek felvilágosítására, oktatására van szükség, így remélhető, hogy a lehetőségekből valóság lesz.

Kaposvár környéki tuskórobbantási tapasztalatok

RADICS LÁSZLÓ csoportvezető, Kaposvár

Az iparifa százalékunk évről évre történő emelkedése következtében csökken a közületek részére átengedhető sarangolt tűzifa és ágfá mennyisége. A hiány pótlására feltétlenül fel kell használni azt a gyökértuskó mennyiséget, ami a tuskóirtás nélküli termelések folytán csaknem valamennyi erdőgazdaság területén elég számottevő mennyiségben rendelkezésre áll. A kézi erővel végzett gyökértuskó termelés igen munkaigényes művelet, s erre iparunk gyorsütemű fejlődése miatt egyre kevesebb munkaerő áll rendelkezésre. Ez a körülmény kényszeríti az erdőgazdaságokat a használati területeken visszamaradt gyökértuskóknak robbantás útján való kitermelésére. A Középsomogyi Állami Erdőgazdaság is azért tért rá 1958. januárjában a robbantásos gyökértuskó termelésre.

A különböző vélemények meghallgatása után, miután sikerült is időközben egy db „Schafflers“ E. F. N. típusú izzógyújtós (lövő) gépet beszerezni, a pillanathatású elektromos gyújtásos robbantást tartottuk jobbnak és vezettük be. A „Schafflers“ típusú lövőgép régi német konstrukció, beszerzése csak alkalmi úton lehetséges és törés esetén, alkatrész hiány miatt, javítása is igen körülményes. A Bányavillamosági gyár (Budapest) gyárt RLV—50-es, nem sújtóléges lövőgépet, amely már korszerűbb és bármikor beszerezhető. Ára kb. 3200.— Ft.

A kelleltető, gyújtószinóros robbantás kevésbé praktikus, mert ez az eljárás körülményesebb, veszélyesebb és a még drágább lövőgép és kábel beszerzés ellenére sem olcsóbb. Véleményem szerint a gyújtószinóros robbantás ott lehet csak indokolt, ahol nem állandóan végzik a tuskórobbantásokat, tehát csak egyes robbantásokat végeznek és összpontosított töltettel dolgoznak.

Szakképzett, tapasztalt és külön a pécsi kerületi Bányaműszaki Felügyelőségnél levizsgáztatott robbantómester beállítása után, a helyi honvédség lőszerraktárában a robbantóanyag és elektromos gyutacs tárolását biztosítva, a kísérleti tuskórobbantásokat a kaposvári erdészethez tartozó tokaji erdészkerületben indítottuk be és ma már valamennyi erdészet területére kiterjesztettük.

Kezdeti felszerelés: 1 db lövőgép, 200 m kábel, 2 db cukorrépaszedő ásó, 2 db fafúró, paxit és gyutacs.

Személyzet: 1 fő robbantómester, 1 fő kisegítő, 4 fő összehordó- és sarangoló-munkás, összesen 6 fő.

A kezdeti tapasztalatok kissé elkedvetlenítettek bennünket, mert 1 eürm gyökértuskó előállítási költsége jóval (20—25%) többbe került, mint annak fogyasztói ára. Az előírt biztonsági rendszabályok mind megannyi szinte megoldhatatlannak látszó problémát okoztak naponta, azonban ezeket a kezdeti nehézségeket sikerült eredményesen megszüntetni. A költségeket kezdetben emelte az a törekvésünk is, hogy a gyökértuskót a földből teljesen ki akartuk robbantani. Tapasztalataink később meggyőztek arról, hogy aránytalanul sok robbanóanyag és gyutacs került így felhasználásra, a kirobbantott gyökértuskó apróbb darabokra szétesve messze elrepült és jó része így összegyűjthetetlen volt.

Az eltelt egy év tapasztalatai alapján az alábbi megállapításokat tehetjük: A robbantáshoz a területet elő kell készíteni. A biztonságos és szakszerű robbanóanyag és gyutacs tárolási helyeket a biztonsági rendszabályok és a gazdaságosság szem előtt tartásával a lehető legközelebbi helyen kell kijelölni, illetve előre el kell készíteni.